

SECURITATEA ECOLOGICĂ ÎN TEORIA POLITICĂ INTERNAȚIONALĂ

Petru FURTUNĂ

Institutul de Relații Internaționale din Moldova,
doctor în științe politice, conf. universitar

***Abstract:** Securitatea ecologică reprezintă actualmente o problemă de importanță incontestabilă, de care depinde conservarea și protejarea mediului ambiant, portivit pentru existența și perpetuarea omenirii. Lipsa unui astfel de mediu lipsește de sens rezolvarea celorlalte probleme ale contemporanietății. În articol sunt analizate aspectele teoretice ale securității ecologice. Sunt scoase în vileag abordările diferiteor savanți cu privire la conceptul de securitate ecologică, clasificarea ei în baza diferitor criterii precum și nivelurile acesteia.*

***Cuvinte cheie:** securitate, securitate ecologică, mediu ambiant.*

Imaginea lumii în care trăim astăzi este într-o continuă schimbare. Asupra acesteia contribuie influența masivelor tendințe ale globalizării precum și dezvoltarea vertiginoasă a tehnologiilor. În aceste condiții protecția mediului devine una din preocupările cele mai importante ale societății contemporane. Indiferent de apartenența statală, gen, vârstă sau profesie, oamenii conștientizează faptul, că societatea umană nu ar trebui și nu poate să se dezvolte în detrimentul mediului ambiant. În ultimii ani,

este tot mai evident faptul că omenirea se află într-o profundă criză ecologică.

Conform datelor UNESCO (Living Planet Report, 2000) anual de pe Glob dispar peste 5 mii de specii vegetale și animale. S-a calculat, că dacă ritmul actual de deteriorare a Mediului se va menține în continuare, apoi peste 25-30 ani va dispărea 25% din biodiversitatea Terrei, ceea ce va provoca dezechilibrul ecologic global. Deteriorarea Mediului este cauzată esențial și de poluarea atmosferei, solului și bazinelor acvatice. Prin urmare, asigurarea Securității Ecologice și soluționarea problemei mediului reprezintă imperative primordiale ale Omenirii, purtând în același timp și un caracter de lungă durată. Sub aspectul protecției mediului, cooperarea internațională se relevă a fi absolut necesară. Numai prin coordonarea eforturilor pe care le întreprind statele lumii în această direcție, prin adoptarea unor norme unitare cu privire la protecția mediului se va răspunde adecvat la cerințele pe care le reclamă acțiunea de depășire a actualei crize ecologice și de evitare a unor crize viitoare.

Secolul al XXI –lea este remarcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Lumea devine tot mai complexă și interdependentă, iar fenomenul dezvoltării durabile se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil. A devenit deasemenea evidentă indisolubilitatea și comensurabilitatea noțiunilor de „dezvoltare” și „securitate”, interconexiunea și interdependența dialectică a acestora.[1]

Dezvoltarea umanității nu poate fi realizată fără asigurarea securității. *Securitatea umană* implică de obicei o condiție în care oamenii

își pot exercita opțiunile în siguranță și libertate, fără teamă că beneficiile de care se bucură astăzi vor fi pierdute sau retrase mâine. Securitatea semnifică protejarea acestor beneficii de către aranjamentele sociale, economice, și politice existente[2].

Securitatea a fost abordată ca un concept multidimensional, legat nu doar de arme și de utilizarea lor, ci și de tot ceea ce privește siguranța ființei umane: societate, economie, mediu, alimentație ș.a. Astfel abordările teoretice au evidențiat o contribuție substanțială a savanților care au lansat conceptul de securitate umană, definitoriu pentru viața și demnitatea ființelor umane, idee ce va marca, cu siguranță, sensul evoluției societății globale în secolul al XXI-lea .

Securitatea umană s-a aflat întotdeauna în atenția opiniei internaționale începând cu Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948): „Orice om are dreptul la viață, la libertate, și la securitate personală” [3]; „Orice persoană, în calitate sa de membru al societății, are dreptul la securitatea socială; ea este îndreptată ca prin efortul național și colaborare internațională, ținându-se seama de organizarea și resursele fiecărei țări, să obțină realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale”. [4]

Prin *Securitatea umană* se subînțelege un fenomen cu multe componente: securitatea economică, securitatea alimentară, securitatea ocrotirii sănătății, securitatea ecologică, securitatea personală, securitatea publică, securitatea politică.[5] Elementele structurale menționate ale

securității umane, sunt deosebit de importante pentru om în orice țară, în orice situație socială, dar problemele de securitate ale prezentului se cer formulate și soluționate din perspectiva viitorului. Într-o altă accepțiune, *Securitatea umană* semnifică o stare ce exprimă percepția absenței riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa existenței, valorilor și intereselor indivizilor umani.[6] Conceptul *Securității umane* evidențiază faptul că oamenii trebuie să fie în stare să aibă grijă de ei: toți oamenii vor dispune de oportunitatea de a-și satisface necesitățile esențiale și de a-și câștiga existența. Acest fapt le va oferi libertatea și le va asigura contribuția lor completă la procesul de dezvoltare – dezvoltarea personală și a comunității, a țării lor și a omenirii în ansamblu.[7] În Dicționarul general al limbii române, autor Vasile Breban, *Securitatea* este explicată prin “faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de siguranță, de liniște izvorât din absența oricărui pericol”.[8]

Un punct de vedere asemănător îl întâlnim și la alți autori, cum ar fi spre exemplu, Șerban Lungu, care afirmă că “în termeni generali, *Securitatea* semnifică faptul de a fi la adăpost de orice pericol și totodată, exprimă sentimentul de protecție, de apărare, de independență”.[9] Însă, chiar și o astfel de definiție a securității nu caracterizează suficient de exact acest fenomen social. Vom menționa că noțiunea “lipsa de pericol” pentru a reda că ceva sau cineva se află în afara pericolului, adică nu-l paște pericolul, în literatura de specialitate se consideră în prezent învechită și este puțin întrebuințată. Dintre multiplele definiții și accepții existente cu privire la Securitate se impune opinia savanților G.I.Marciuk

și K.Ia.Kondratiev, care consideră că *Securitatea* , în sensul larg al cuvântului trebuie înțeleasă ca “însușirea de a se opune pericolelor pentru viața, sănătatea, bunăstarea și principalele drepturi ale omului; pericolelor pentru resursele de importanță vitală, precum și capacitatea oamenilor de a se adapta la condițiile modificate”. [10] În continuare , ne vom opri asupra conceptualizării Securității Ecologice, ca componentă a Securității umane.

Studierea problemelor ecologice este un fenomen de loc nou. Istoria omenirii a fost tot timpul legată cu mediul ambiant. Odată cu debutul industrializării, amploarea daunelor provocate de aceasta sporește continuu. În a doua jumătate a secolului XX, ritmurile fără precedent ale creșterii economice mondiale au condus la schimbări calitative în echilibrul relației dintre om și natură pe plan mondial.

Drept urmare, știința a început să acorde mai multă atenție problemelor de mediu și să încerce să elaboreze un alt model de dezvoltare, implicând o schimbare a priorităților sale. Este vorba de conceptul de dezvoltare durabilă, dezvoltat în cadrul ONU în anii 1980, implicând o soluție coordonată a problemelor economice, de mediu și sociale. Acest concept a fost prezentat la o conferință de la Rio de Janeiro din 1992, dar implementarea sa a fost împiedicată de numeroase probleme legate de transformarea economiei mondiale și a relațiilor internaționale.

Criza globală economico - financiară din anii 2008-2009 a amplificat atenția oamenilor de știință asupra problemelor de mediu.

Această perioadă se caracterizează printr-o creștere a problemelor economice, politice, culturale și sociale. Printre factorii dezvoltării accelerate a științei mondiale merită evidențiată necesitatea de a rezolva problemele globale și de a ieși din criza multiplă - mediului, resurselor, hranei, economiei. Printre alți factori se numără și amplificarea activității societății civile alarmată de problemele din domeniul sănătății și a calității vieții, de viața viața generațiilor viitoare, precum și de necesitatea rezolvării problemelor de dezvoltare în contextul creșterii populației pământului.

Este destul de probabil că, fenomenele de criză din ultima perioadă și ratele scăzute ale creșterii economice indică sfârșitul unei lungi perioade de dezvoltare a economiei mondiale și apariția unei noi ordini tehnologice, care se constituie treptat în cadrul celei existente. Problemele globale de mediu devin din ce în ce mai stringente, plasându-se în centrul atenției politicii mondiale, fapt care de asemenea stimulează interesul pentru studierea problemelor ecologice.

Pentru început, vom menționa că noțiunea de “Securitate Ecologică” este relativ nouă în știință. Ea a apărut la mijlocul anilor optzeci ai secolului al XX-lea, când nu numai savanții și politicienii, dar și masele largi ale populației au conștientizat profund acuitatea și posibilele consecințe nefavorabile ale problemelor ecologice . Atunci a devenit clar că, chiar și înlăturînd pericolul racheto-nuclear, omenirea în ansamblu și fiecare țară în parte nu vor putea supraviețui fără a

perfecționa modalitatea de interacțiune cu natura, fără a stabili o colaborare internațională strânsă în domeniul protecției mediului.

Abordarea sistemică, alături de alte principii filosofice (principiul dezvoltării, principiul funcționalității, etc), permite a examina Securitatea ecologică ca un tot indivizibil, cu o structură complexă și un mecanism propriu de dezvoltare și funcționare. La fel, facilitează clarificarea rolului contradicțiilor ecologice în evoluția omenirii spre societatea ecologic echilibrată.[11]

Stabilirea condițiilor de ieșire din criza ecologică presupune analiza sistemului “societate-natură” și evidențierea în el a două subsisteme : “societatea ” și “natura”. Prin raportul său active față de natură omul își produce propria sa realitate, o natură umanizată; între om și natură se interpune, deci, o atare natură creată de el, datorită căreia acesta își dobândește adevărata sa natură umană.[12] Societatea umană, pentru a-și asigura o dezvoltare durabilă, trebuie să creeze un mecanism de anihilare și contracarare a pericolelor ecologice. După părerea lui V.G. Raskin, pericolul ecologic antropogen poate fi prezentat ca “un fenomen generat de activitatea omului, în primul rind cea de producție, care cuprinde un sistem de factori ce pot aduce prejudicii esențiale relațiilor omului cu mediul înconjurător, relații ce-i asigură activitatea lui vitală”. [13]

Cît privește “Securitatea ecologică”, trebuie subliniat că astăzi nu s-a cristalizat un punct de vedere unic asupra acestei noțiuni. În literatura de specialitate întâlnim mai multe abordări ale noțiunii în cauză.[14] În

această ordine de idei prezintă interes opinia savantului T.S. Dâkânbaeva, care prin *Securitate ecologică* înțelege “un echilibru în sistemul “natură-societate”, stabilit ca rezultat al acțiunilor ce asigură păstrarea, folosirea rațională și ameleorarea calității mediului înconjurător, echilibrul ce garantează viitorul societății”.[15] Această definiție reflectă linia strategică principală în asigurarea securității ecologice, dar nu dezvăluie pe deplin esența acestui fenomen social. În afara câmpului de vedere rămîne și chestiunea referitoare la căile posibile de realizare.

V. V. Dergaciov, V. N. Trofimov și E. A. Șevarnadze analizează noțiunea de “*Securitate ecologică internațională*” de pe pozițiile aprecierii sistemului de relații reciproce dintre state.[16] Acești autori pun accentual în special pe condițiile, în care Securitatea ecologică este posibilă, dar nu pe trăsăturile esențiale ale acestui fenomen dinamic.

Securitatea Ecologică poate fi reprezentată printr-un pachet de politici locale și/sau regionale, reglementări, măsuri, standarde, instrucțiuni, menite să preîntîmpine și să limiteze consecințe ale accidentelor de mediu, catastrofelor naturale sau ale actelor de terorism ecologic, ale perturbării echilibrului și calității ecosistemelor Terrei, să asigure menținerea calității vieții.[17]

Cele relatate pînă aici ne permit să conchidem ca *Securitatea ecologică*, ca fenomen social, este un proces de prevenire, înlăturare, localizare a pericolelor ecologice și de dirijare a riscului ecologic de către stat și instituțiile obștești. Scopul acestui proces este asigurarea unei înalte

calității a mediului înconjurător al omului și garantarea dezvoltării social-economice durabile a societății.

Securitatea ecologică prezintă un fenomen complex, pluridimensional. De aici devine posibilă clasificarea ei în baza diferitelor criterii, stabilind în acest fel tipurile ei principale. În funcție de obiectul protecției, Securitatea ecologică poate fi globală, regională, națională și personală; în funcție de caracterul pericolelor ecologice, distingem securitate ecologică radițională, chimică, biologică, electromagnetica, termică, acustică, etc. Deoarece obiectul securității ecologice cuprinde și mediul înconjurător, devine justificată evidențierea securității biosferei, a unor ecosisteme, landsafturi și rezervații naturale.[18] Totodată, Securitatea ecologică nu este un fenomen static, ci un proces dinamic de protecție contra pericolelor ecologice și de dirijare a riscului ecologic. Prin urmare, ar fi logic ca, în funcție de gradul de protecție, să determinăm nivelurile securității ecologice.

Securitatea ecologică absolută, ca o stare de protecție deplină contra pericolelor existente și potențiale, nu poate fi realizată în condițiile crizei ecologice actuale. *Securitatea ecologică relativă*, în funcție de gradul de protecție, își are propria sa gradție: securitate teoretic realizabilă, securitate planificată și securitate reală.

Securitatea ecologica realizabilă are o limită superioară a protecției, determinată de posibilitățile societății de a prognoza procesele periculoase și de a aloca mijloacele necesare pentru asigurarea ei.

Securitatea ecologică planificată se caracterizează printr-un astfel de grad de protecție contra pericolelor ecologice, care poate fi asigurat în situația dată, fără a prejudicia alte tipuri de securitate.

În cele din urmă, securitatea reală este o reflectare a nivelului atins de protecție a intereselor ecologice în condițiile istorice concrete. Este clar că în cazul când nivelul de protecție este egal cu zero, are loc degradarea masivă a mediului înconjurător și oamenii mor, nu putem vorbi despre o securitate ecologică.

Prin urmare, prin *Securitate ecologică* înțelegem:

- în primul rând, protecția mediului înconjurător contra activității neraționale a omului, inclusiv limitarea poluării mediului, folosirea rațională a resurselor naturale, păstrarea și restabilirea diversității biologice a florei și faunei;

- în al II-lea rând, restructurarea calitativă a activității economice, crearea unui mecanism social, care să asigure dezvoltarea stabilă, coevolutivă a societății și naturii;

- în al III-lea rând, dirijarea riscului ecologic legat de eventualitatea unor catastrofe industriale.[19]

Trebuie să remarcăm că scopul Securității ecologice este de a preveni, a înlătura sau localiza pericolele ecologice și de a păstra mediul înconjurător favorabil pentru generațiile actuale și viitoare de oameni. Scopul principal, în funcție de situația ecologică ce se crează, de particularitățile situației politice și dezvoltării social-economice, poate fi concretizat pentru anumite regiuni, state sau teritorii în interiorul țării.

Obiectele principale ale Securității ecologice sunt: personalitatea cu dreptul ei la un mediu înconjurător sănătos și favorabil pentru viață; societatea cu valorile sale materiale și spirituale; mediul înconjurător ca bază a dezvoltării social-economice durabile a societății.

Vom menționa că Securitatea ecologică depinde de mai mulți factori: politici, economici, instituționali, juridici, socio-culturali, etc. Totodată se va avea în vedere că nici unul din factorii nominalizați, luați în parte, nu poate asigura o funcționare eficientă a mecanismului securității ecologice. În literatura de specialitate se stipulează ca asigurarea Securității ecologice trebuie abordată în complex, rolul principal revenindu-i metodei bazate pe îmbinarea cointeresării economice în protecția mediului natural cu măsurile administrative și juridice luate în cazul încălcării legislației ecologice.[20]

Studiile de specialitate arată că, în principal, există trei categorii de amenințări ce definesc dimensiunea ecologică a securității:

a) Amenințările din partea mediului natural la adresa civilizației umane ce nu sunt rezultatul activității umane, (de exemplu cutremurile și erupțiile vulcanice; căderile de meteororiți, etc);

b) Amenințările cauzate de acțiunile omului asupra sistemelor naturale sau structurilor planetei, atunci când schimbările produse constituie amenințări existențiale la adresa unei părți sau a întregii civilizații, (un exemplu evident este poluarea);

c) Amenințările cauzate de acțiunile umane asupra sistemelor naturale sau structurilor planetei, atunci când schimbările făcute nu par a

constitui amenințări existențiale la adresa unei părți sau a întregii civilizații, însă pe termen lung există efecte perverse (de ex – exploatarea resurselor minerale).[21]

Aceste 3 categorii cuprind o varietate de probleme: problemele energetice, distrugerea ecosistemelor, probleme demografice, probleme legate de alimentație, conflicte sociale, etc.

Problema cea mai importantă cuprinsă în dimensiunea ecologică a securității o reprezintă schimbarea climei, implicit încălzirea globală. Problema schimbării climei crează vulnerabilități, riscuri, pericole și chiar amenințări la adresa securității umane, ce pot fi cu greu ameliorate și contracarate. Fenomenul încălzirii globale va produce pagube mai mari și în ritm mult mai rapid decât se estimase, de la creșterea foametei în Africa și Asia și până la creșterea nivelului oceanelor. Inundații, seceta, valuri de caniculă, dispariția unor specii ale faunei și florei sunt doar unele dintre consecințele supraîncălzirii atmosferei, potrivit afirmațiilor organizațiilor internațional preocupate de problemele mediului.

Astfel, Securitatea mediului este esențială pentru orice altă formă de securitate, în special pentru cea națională deoarece cuprinde dinamica și interconexiunile dintre resursele naturale, structura socială a statului și motorul economic al stabilității locale și regionale.

Referințe bibliografice:

- [1] Teodor N. Țîrdea., “Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie”. Chișinău, 2001, P. 178-180; 183-187
- [2] V. Bobiuc., „Securitatea României o perspectivă europeană. Strategii XXI. Viitorologie. Geopolitică. Strategii operaționale”. București, 1997, R. –2, P. 86
- [3] “Declarația Universală a Drepturilor Omului”, Art. 3, 10 decembrie 1948
- [4] Ibidem , Art. 22
- [5] “Военная политология. Часть Г”./ Военный Университет, Москва:ВУ, 1996, С. 57
- [6] Moinescu Radu, “Securitatea umană. Dimensiuni și conexiuni”, Autoref. Tezei de master, București, 2009, P.2
- [7] “Human Development Report : New Dimensions of Human Security”, United Nations Development Programme, New York, 1994, p.22-24
- [8] Breban Vasile, “Dicționar General al limbii române. Vol II”, București, Ed. Enciclopedică, 1992, P.932
- [9] Lungu Șerban, “Securitatea Europeană în perspectiva mileniului III” // Gîndirea militară românească, Nr 1, 1997, Pr.62
- [10] Марчук Г. И., Кондратьев К. Я., “Приоритеты глобальной экологии” М. Наука, Москва, 1992 С. 6
- [11] Rusnac Gh., Manolache C., “Securitatea statului în sfera ecologică” , USM, Chișinău, 2000, P.9
- [12] Ioniță Ion, “Natura și esența umană. Omul și societatea” // Revista trupelor de uscat, Nr.3, 1991, P.7
- [13] Раскин В. Г., „Философско методологические аспекты исследования и разрешения проблемы антропогенной экологической опасности” Томск, Изд - во ТГУ, 1987, С. 91- 92
- [14] Neacșu Petre, “Dicționar de Ecologie”, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, P. 499
- [15] Дыйканбаева Т. С., “ Экологическая безопасность. Опыт философского анализа” , Autoref. канд . философ. Наук, Москва, 1994, С. 10 - 11
- [16] Даргачев В.В., “ Международная экологическая безопасность: Концептуальный и практический аспекты” Дис. Канд. Ист. Наук, Москва, 1990 ; Трофимов В. Н. “Международная экологическая безопасность и дипломатия” //Международная право в современном мире , Москва . 1991, С. 93 -107 ; Швернадзе Э. А , “Экология и дипломатия” // Лит. Газета, 1989
- [17] Nicolae Heredea, “Concept de abordare a problematicilor de protecție a mediului” // NHN Ecoinvest, 2003, P.3
- [18] Rusnac Gh., Manolache C., “Securitatea statului în sfera ecologică” , USM, Chișinău, 2000, P.18
- [19] Ibidem, P.19
- [20] Bran Florina, Nedelcu Monica, “Poluarea. Protecția și legislația de mediu”, București: Academia de Studii economice, 1996, P.15

[21] Cristian Băhnăreanu, “*Dimensiunea ecologică a Securității*” // Colocviu strategic ,Nr 2, 2008, P.2

Recenzent – Valeriu Efremov, doctor în filosofie, conferențiar universitar, master în drept